

Katarzyna Miszczak

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

REGUŁY GOSPODARKI UCZĄCEJ SIĘ A WYZWANIA DLA WSPÓLNOTOWEJ POLITYKI REGIONALNEJ*

Streszczenie: W artykule zwięźle scharakteryzowano cechy gospodarki uczącej się i współczesne wyzwania dla wspólnotowej polityki regionalnej. Szczególną uwagę zwrócono na specyfikę funkcjonowania miast-regionów uczących się w przestrzennych sieciach gospodarczych. Na podstawie wybranych reguł procesu uczenia się opisano obszary i strategie wykorzystywane we wspólnotowej polityce regionalnej.

Słowa kluczowe: miasta i regiony uczące się, obszary i strategie wspólnotowej polityki regionalnej, przestrzenne sieci gospodarcze.

DOI: 10.15611/br.2013.1.09

1. Wstęp

Nowa sytuacja gospodarki rynkowej jest charakteryzowana często w sposób syntezytyczny jako: nowa gra, nowe reguły oraz nowe strategie¹. Każde z tych zjawisk stanowi niewątpliwie ważną przesłankę do modyfikacji sposobu funkcjonowania współczesnej gospodarki rynkowej. Występują bowiem odmienne kryteria ekonomiczne, towarzyszące łączeniu działalności gospodarczej z przestrzenią oraz podobnie – inaczej formułuje się kryteria socjalne i przesłanki wiążące rozwój społeczny i kulturalny z jednostkami przestrzennymi². Stąd celem opracowania jest zdefiniowanie aktualnych wyzwań wspólnotowej polityki regionalnej w świetle koncepcji

*Artykuł napisany na podstawie: K. Miszczak, *Dylematy rozwoju regionu ekonomicznego w świetle wyzwań XXI wieku*, Wyd. Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław 2012, s. 136-152.

¹ L. Thurow, *The Future of Capitalism. How Today's Economic Forces Shape Tomorrow's World*, Nicholas Brealey Publishing, London 1996.

² *Elementy teorii planowania przestrzennego*, red. K. Secomski, Wyd. PWN, Warszawa 1972, s. 20. Zob. szerzej: R. Szul, *Przestrzeń. Gospodarka. Państwo*, Wyd. Europejski Instytut Rozwoju Lokalnego i Regionalnego Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 1991.

gospodarki uczącej się i jej usieciowienia. Niezwykle istotne dla zrozumienia specyfiki unijnej polityki regionalnej są „reguły gry” obowiązujące w obrębie sieci, traktowane jako „niepisana konstytucja”. Treść norm i wzorów interakcji zawartych w rozumianej w ten sposób konstytucji dyscyplinuje, ukierunkowuje i czyni bardziej przewidywalnymi zachowania funkcjonujących w sieci podmiotów oraz decyduje o strategicznym rozmieszczeniu kontrolowanych przez nie zasobów, a także o przyjętych sposobach kapitalizacji i operacjonalizacji tychże zasobów³. Poszczególne reguły gry, jak np. pragmatyzm działań i opinii zaangażowanych podmiotów, dążenie do osiągnięcia konsensusu, przestrzeganie reguł sprawiedliwości, zaufanie, depolityzacja, w różnym stopniu znajdują odzwierciedlenie w realizacji wspólnotowej polityki regionalnej. Skala tego zakresu determinuje intensywność występowania nowych kryteriów myślenia w rozwoju przestrzennym, charakterystycznych dla paradygmatu sieciowego. Morfologia sieci wydaje się dobrze dostosowana do złożoności interakcji i nieprzewidywalnych kierunków rozwoju regionów europejskich, wzrastających z twórczego potencjału tych interakcji⁴. Potencjał ten w znacznej mierze determinowany jest rosnącą rolą nauki i wykorzystaniem jej w nowoczesnej gospodarce. Stąd tak ważne jest uwzględnienie znaczenia tego czynnika w implementacji działań podejmowanych w ramach polityki regionalnej UE. Społeczeństwa państw wysoko rozwiniętych budują gospodarkę, w której wiedza i kwalifikacje stają się źródłem długookresowej i możliwej do utrzymania przewagi konkurencyjnej. Dzięki nowym zastosowaniom kompetencji ludzkich i wiedzy powstają nowe gałęzie gospodarki (w tym regionalnej) oparte na przetwarzaniu informacji i tworzeniu nowych usług. Rodzi to potrzebę identyfikowania nowych priorytetów i obszarów problemowych we wspólnotowej polityce regionalnej. Stąd wiedza, a także jej znaczenie w gospodarowaniu⁵, staje się przedmiotem nowych koncepcji gospodarki, takich jak np.: koncepcja gospodarki opartej na wiedzy oraz koncepcja gospodarki uczącej się⁶.

2. Koncepcja gospodarki uczącej się

Koncepcja gospodarki uczącej się powstała i rozwijana jest współcześnie w odpowiedzi na dokonujące się zmiany, które wykraczają poza wcześniej przyjęte koncepcje. Jednym z czynników, który wpłynął na jej powstanie, była rewolucja technologii informacyjnej. Samo pojęcie gospodarki uczącej się – zdaniem B.-Å. Lundvalla –

³ S. Wilks, M. Wright, *Comparative Government – Industry Relations – Western Europe, the US and Japan*, Clarendon Press, Oxford 1989, s. 305.

⁴ K. Kelly, *Out of Control: the Rise of Neo-biological Civilization*, Wyd. CA: Addison-Wesley, Menlo Park 1995, s. 25-27.

⁵ J. Roos, *Jak prosperować w gospodarce wiedzy*, Dodatek Biznes Globalny, Puls Biznesu nr 41, 1999.

⁶ Por. W. Bizon, *E-learning w kontekście transferu wiedzy*, <http://ekonom.univ.gda.pl>, 02.08.2011 r.

jest bardziej szczegółowe i trafniejsze w stosunku do powszechnie używanego pojęcia gospodarki opartej na wiedzy. Według duńskiego profesora, najważniejszą zmianą dokonującą się w gospodarce nie jest zwiększone zastosowanie w niej wiedzy czy powszechny dostęp do niej, ale fakt, iż wiedza znacznie szybciej staje się nieaktualna i dlatego musi być rozwijana, aby miała odniesienie do rzeczywistości. W tej sytuacji regiony, miasta czy firmy angażują się w uczenie organizacyjne i zdobywają nowe kompetencje. Zdolność pozyskiwania nowych umiejętności ma kluczowe znaczenie dla jednostek przestrzennych (podmiotów działających na ich terenie), a podłożem dla istoty uczenia się są procesy globalizacji, zmian w technologii informacyjnej oraz deregulacji rynków, przyczyniające się do zwiększenia konkurencyjności i szybszej transformacji. W dynamicznie zmieniającej się rzeczywistości ludzie, organizacje czy regiony stają przed nowymi problemami, których rozwiązywanie wymaga zdobycia nowych kompetencji. Przechodzenie do gospodarki uczącej się stawia podmioty przed trudnymi wyzwaniami. Jako odpowiedź na nie w przekształcającym się otoczeniu powstają nowe formy organizacyjne, w których uwzględnione są bardziej efektywne struktury płaskie organizacji, oparte na decentralizacji, wielokierunkowej komunikacji, innowacjach i usieciowieniu.

Należy zgodzić się z B.-Å. Lundvallem, że to, co określone zostało nową gospodarką, powinno być uznane za czas silnego popytu na nowy typ polityki gospodarczej, w tym przede wszystkim jednej z jej dziedzin – polityki regionalnej. Prowadząc skuteczną politykę regionalną, należy wyraźnie uwzględnić zmiany zachodzące we współczesnej gospodarce, takie jak: szybki rozwój i duże znaczenie technologii ICT, powstawanie firm nowego typu, które charakteryzują się skupieniem na udziałach, handlem elektronicznym, brakiem tworzenia związków handlu oraz przedsiębiorczością założycieli. Niemniej jednak samo wprowadzenie technologii ICT bez połączenia jej z inwestowaniem w szkolenia pracowników, zmianami w zarządzaniu i zmianami w organizacji pracy ma negatywny wpływ na wzrost produktywności. Potrzebne są równoczesne zmiany organizacyjne oraz budowanie kompetencji pracowników, a istniejący potencjał wzrostu powinien zostać zmobilizowany do rozwiązywania problemów socjalnych i ekonomicznych, jeśli w zachodzących zmianach społeczeństwo uwzględni promowanie procesu uczenia się. Proces ten ma doprowadzać do optymalnej realizacji i skutecznej implementacji nowych technologii w ramach wspólnotowej polityki regionalnej oraz jak najbardziej efektywnego pozyskiwania korzyści z tego procesu. Gospodarka ucząca się to gospodarka, gdzie sukces jednostek, firm i gospodarek narodowych rosnąco odzwierciedla ich zdolność do uczenia się⁷. Proponuje się również rozumienie jej w dwóch aspektach: jako ujęcie gospodarki, podkreślające wyjaśnianie i rozumienie procesu zmian w technologii, umiejętnościach i instytucjach; a z drugiej strony – jako trendy, które powodują wzrost znaczenia wiedzy i uczenia się na wszystkich poziomach gospo-

---

⁷ B.-Å. Lundvall, *Why the New Economy is a Learning Economy?*, Danish Research Unit for Industrial Dynamics Working Paper no. 04-01, 2004, s. 8-11.

darki⁸. W pracach duńskiego profesora znaleźć można również definicję określającą, czym gospodarka ucząca się nie jest i z czym nie powinna być utożsamiana. Należy odróżnić ją od społeczeństwa informacyjnego, co uzasadnione jest różnicami między informacją a wiedzą (wiedza jest czymś więcej, ponieważ zawiera umiejętności), a także od społeczeństwa technologicznego, ponieważ uczenie się obejmuje różne poziomy i dziedziny, nie tylko technologie.

Do negatywnych skutków rozwoju gospodarki uczącej się zaliczyć należy zachodzącą polaryzację pomiędzy regionami, sektorami i ludźmi oraz problemy ekologiczne związane z wysokim tempem innowacji i konkurencji globalnej. W ich rozwiązaniu powinna pomóc efektywna polityka innowacyjna, wpływająca na zdolność do wdrażania zmian i wypracowująca warunki ochronne dla poszkodowanych w „grze zmian”⁹. Z pewnością przewyższaniu problemów związanych z narastającymi dysproporcjami społeczno-ekonomicznymi, a z drugiej strony wspieraniu rozwoju miast-regionów uczących się służyć może przestrzeganie zasad opisanego wcześniej nowego paradygmatu sieciowego, który nie ewoluuje w stronę zamknięcia się w postaci systemu, lecz ku otwartości w postaci wielokrawędziowej sieci¹⁰.

3. Miasta – regiony uczące się

Nowoczesna, wspólnotowa polityka regionalna to działania ukierunkowane coraz częściej na miasta-regiony uczące się. Termin „region uczący się” (*learning region*)¹¹ zaproponowany został w latach dziewięćdziesiątych XX wieku między innymi przez B. Asheima i J. Simmiena. Rozwijali oni model kolektywnego i instytucjonalnego (czy nawet zinstytucjonalizowanego) uczenia się, analizując fenomen wzrostu gospodarczego i konkurencyjności takich lokalizacji, jak: Krzemowa Dolina, medyczna aleja w Minneapolis, Cambridge, przemysł aerokosmiczny w Tuluzie¹². Region uczący się ma wszystkie cechy dystryktu przemysłowego – właściwie jest jego wyższym stadium rozwoju¹³. Główna różnica polega na stopniu elastyczności, region uczący się bowiem ciągle zmienia się, tworzy radykalne innowacje (głównie technologiczne), wkracza na nowe rynki, w nowe dziedziny, wyłamując się ze swojej ścież-

⁸ B.A. Lundvall, *The Social Dimension of the Learning Economy*, Danish Research Unit for Industrial Dynamics Working Paper no. 96-1, 1996, s. 5.

⁹ B.A. Lundvall, S. Borrás, *Innovation Policy in the Globalizing Learning Economy – Summary*, <http://www.cordis.europa.eu>, 10.07.2011 r.

¹⁰ M. Castells, *Spoleczeństwo sieci*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 2008, s. 83.

¹¹ B. Asheim, *Industrial Districts as “Learning Regions”*, “European Planning Studies” no. 4, 1996, oraz J. Simmie, *Innovation, Networks and Learning Regions?*, Jessica Kingsley, London 1997.

¹² C. Lawson, E. Lorenz, *Collective Learning, Tacit Knowledge and Regional Innovative Capacity*, “Regional Studies” 1999, t. 33, nr 4.

¹³ K. Olejniczak, *Apetyt na grona? Koncepcja gron oraz koncepcje bliskoznaczne w teorii i praktyce rozwoju regionalnego*, [w:] *Studia regionalne i lokalne* 2003, nr 2(12), Wyd. Europejski Instytut Rozwoju Regionalnego i Lokalnego Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2003, s. 60-61.

ki rozwoju i unikając w ten sposób skostnienia. Skuteczną koordynację zapewniają kolektywny charakter procesu i instytucje (tworzone na bazie dobrowolnych związków).

Podstawowymi podmiotami regionu uczącego się są ludzie, organizacje i uczelnie wyższe¹⁴. Pierwsi, biorąc pod uwagę złożoność wiedzy i jej rozwój, stają przed koniecznością wyboru sposobu uczenia się czy dostosowywania go do zachodzących zmian. Organizacja ucząca się to kolejny podmiot regionu uczącego się, na który oddziałujemy w ramach wspólnotowej polityki regionalnej. To podmiot, w którym zależności i komunikacja wewnętrzna oraz zewnętrzna wpływają na rozwój wiedzy, gdzie pracownicy posiadają pośredni i bezpośredni wpływ na kształt nowych form organizacji nastawionych na elastyczność funkcjonalną oraz wytworzenie zależności sieciowych¹⁵. W ramach gospodarki uczącej się również uczelnie wyższe zostały włączone w procesy dokonujące się w niej, stając się podmiotem konkurencji wśród podobnych podmiotów oraz wywierając wpływ na budowanie nowego społeczeństwa. Wymaga to wprowadzenia odpowiednich zmian instytucjonalnych dla polepszania i umożliwiania ciągłego procesu badań oraz nawiązywania współpracy i różnicowania działań wśród organizacji przyczyniających się do powstawania wiedzy. Muszą one sprostać stawianym wymaganiom i obok dwóch tradycyjnych zadań, nauczania i prowadzenia badań naukowych, realizować obecnie trzecie – bezpośredni udział w dynamicznym rozwoju sektora biznesu w regionie.

Z przyjmowaniem przez miasta-regiony koncepcji organizacji uczących się ściśle związane jest zagadnienie zarządzania wiedzą. Najważniejszym zadaniem dla koordynatorów unijnej polityki regionalnej według B.-Å. Lundvalla nie jest szczegółowe planowanie procesów zdobywania wiedzy, ale raczej tworzenie sprzyjających warunków umożliwiających zaangażowanie w aktywny proces uczenia się wszystkich podmiotów gospodarki miejskiej i regionalnej. Kluczowym elementem zarządzania wiedzą jest polepszanie zdolności uczenia się podmiotu gospodarczego, a w konsekwencji, zwłaszcza dzięki powiązaniom sieciowym, tworzenie organizacji uczącej się. Należy również pamiętać, aby zarządzanie to nie ograniczało kreatywności pracowników, społeczności lokalnych/regionalnych przez nadmierną kontrolę ani też nie było utrudniane przez pracowników szczebla menedżerskiego czy przedstawicieli samorządu terytorialnego. Umiejętne zarządzanie wiedzą ma koncentrować się na ludziach i relacjach między nimi, uwzględniając proces uczenia się jednostek, grup oraz organizacji¹⁶.

---

¹⁴ Zob. szerzej A. Klasik, F. Kuźnik, *Regiony uczące się w teorii i polityce rozwoju regionalnego*, [w:] *Region w gospodarce opartej na wiedzy*, red. A. Jewtuchowicz, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2007, s. 9-28.

¹⁵ P. Nielsen, B.-Å. Lundvall, *Innovation, Learning Organizations and Industrial Relations*, Danish Research Unit for Industrial Dynamics Working Paper no. 03-07, 2003, s. 22-29.

¹⁶ B.-Å. Lundvall, *Knowledge Management in the Learning Economy*, Danish Research Unit for Industrial Dynamics Working Paper Working Paper no. 06-6, 2006, s. 3-5.

Ponadto, charakteryzując wyzwania wspólnotowej polityki regionalnej w aspekcie reguł nowej gospodarki uczącej się, należy uwzględnić fakt (związany m.in. z umiędzynarodowieniem zarządzania firmami prywatnymi) kształtowania się w przestrzeni europejskiej metropolii uczących się, czyli nowych węzłów sieci osadniczej. Jak podkreśla Michel Rochefort, strategie wielkich międzynarodowych przedsiębiorstw decydują o rozwoju lub schyłku jakiegoś obszaru i kształtowaniu się kreatywnych miast uczących się, a rozwój regionalny w coraz mniejszym stopniu zależy od wewnętrznej dynamiki gospodarczej danego kraju. Metropolie będą w przyszłości rozwijać się w wyniku złożonych relacji między aktorami prywatnymi a publicznymi, stając się konkurującymi biegunami na ponadnarodowym obszarze. „Ich społeczno-gospodarcza dynamika, zapotrzebowanie na lokale biurowe i mieszkania będą zależały od ich zdolności do pokonania w ostrym współzawodnictwie innych metropolii”¹⁷.

Warto podkreślić, za T. Parteką¹⁸, że metropolia wiedzy to skupisko instytucji, przedsiębiorców i inwestorów nastawionych na funkcjonowanie w ramach gospodarki uczącej się. Cechami miast uczących się są: uczestnictwo w sieci miast innowacyjnych, rozwinięty system inkubatorów przedsiębiorczości, efektywna praca parków naukowych, technologicznych, naukowo-technologicznych, instytucji badań i kształceń, dobre powiązania transportowe, wysoka jakość środowiska, strategie i programy ukierunkowane na priorytety charakterystyczne dla gospodarki uczącej się. Natomiast siły (*forces*) metropolii uczących się tkwią w¹⁹: IT technologiach, *hi-tech* elektronice, usługach finansowych, automatyce, motoryzacji, mediach i inteligentnej infrastrukturze technicznej (energetyka, transport). Właśnie metropolie, tworząc swą sieć miast, są nie tylko nośnikiem procesu globalizacji, ale dzięki coraz silniejszym powiązaniom i kooperacji stają się centrami światowego rozwoju²⁰. Powstają jako odpowiedź na potrzeby zgłaszane przez społeczność regionu odnośnie do istnienia na nim centrów organizacyjnych, ekonomicznych, instytucjonalnych, transportowych, kulturalnych itp. Stąd tak ważne jest uwzględnienie w polityce regionalnej prowadzonej na poziomie unijnym problematyki rozwoju obszarów metropolitalnych stanowiących swoiste *milieu* dla metropolii. Dziś już np. można mówić o metropolii Europa, jeżeli popatrzeć na obszar tzw. Europejskiego Pentagonu, „rozpiętego” na Londynie, Paryżu, Hamburgu, Monachium i Mediolanie, który zajmując jedynie 14% powierzchni 25 krajów Unii Europejskiej, jest zamieszkały przez 32% mieszkańców tego obszaru i dostarcza aż 43% produktu globalnego brutto²¹.

¹⁷ M. Rochefort, *Metropoles et fragmentation des espaces*, 1998, <http://www.equipement.gouv.fr/dau/cdu/datas/docs/ouvr8/chapl.htm>, 20.09.2010 r.

¹⁸ T. Parteka, *Innowacyjne regiony. Kreatywne metropolie*, IV Sesja Parlamentu Hanzeatyckiego 14-16.06.2007, Hamburg www.hanse-parlament.eu/mediabig/542A.pdf, 28.09.2010r.

¹⁹ Tamże.

²⁰ *Podstawy gospodarki przestrzennej – wybrane aspekty*, red. S. Korenik i J. Słodczyk, Wyd. Akademia Ekonomiczna im. Oskara Langego we Wrocławiu, Wrocław 2005, s. 181.

²¹ M. Smętkowski, B. Jałowiecki, G. Gorzelak, *Obszary metropolitalne w Polsce: problemy rozwojowe i delimitacja*, Raporty i analizy EUROREG 1/2009, Wyd. Centrum Europejskich Studiów Regionalnych i Lokalnych EUROREG Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2008, s. 5.

Ponadto wraz z rozwojem gospodarki uczącej się oraz wzrostem znaczenia metropolii w procesie globalizacji wytworzyła się tzw. klasa metropolitalna – składająca się z ludzi o najwyższych zarobkach i o dużej wiedzy, ma ona charakter kosmopolityczny. Oznacza to w praktyce, że nie funkcjonuje ona w przestrzeni regionu czy kraju, tylko w układzie sieciowym. Ujmując to inaczej, można stwierdzić, że ta klasa funkcjonuje w przestrzeni globalnej. Wzmacnia ona w sposób bezpośredni proces globalizacji, gdyż podstawowym elementem, który integruje członków tej klasy, jest właśnie postępująca globalizacja; identyfikują się oni często z określonym wyrobem czy usługą globalną, a nie z konkretnym miejscem w przestrzeni.

Konkludując, należy stwierdzić, że miasta-regiony uczące się, chcąc skutecznie funkcjonować w międzynarodowych przestrzennych sieciach gospodarczych, powinny uwzględniać nowe uwarunkowania rozwoju, które można zamknąć w triadzie wspomagających się i silnie współzależnych zjawisk, takich jak: globalizacja - konkurencja - innowacja.

4. Obszary i strategie polityki regionalnej w ramach gospodarki uczącej się

W aspekcie koncepcji gospodarki uczącej się²² oczywiste jest wzajemne oddziaływanie na siebie obszarów i strategii polityki regionalnej, a wyzwaniem stojącym przed ich koordynacją jest wywołanie korzystnych interakcji. Każdy z obszarów w realizacji swoich celów powinien uwzględniać cele i uwarunkowania pozostałych obszarów, szczególnie jeśli chodzi o wpływ dążenia do zmian na zdolność do innowacji oraz miejsce na politykę redystrybucji. Realizując i jednocześnie wzmacniając cechy gospodarki uczącej się, można zastosować następujące rodzaje strategii polityki zarówno interregionalnej, jak i intraregionalnej:

a) promowanie szybkich zmian z jednoczesnym ograniczaniem negatywnego wpływu na równowagę środowiskową, społeczną i regionalną;

b) wzrost zdolności do absorpcji zmian poprzez zorientowanie podmiotów słabszych na proces uczenia się oraz skupienie działań w ramach polityki innowacji na potrzebach społecznych i środowiskowych²³.

Wybór jednej z tych strategii powoduje podjęcie konkretnych działań w wybranych obszarach. Niezależnie jednak od wyboru, każda ze strategii musi znaleźć rozwiązanie problemów pojawiających się w życiu gospodarczym związanych z proce-

²² Por. K. Miszczak, *Koncepcja gospodarki uczącej się według Bengt-Åke Lundvalla*, [w:] *Współczesne problemy polityki ekonomicznej*, Zeszyt Naukowy nr 4, red. J. Sokołowski i Z. Przybyła, Wyd. Katedra Gospodarki Przestrzennej, Ekonomii i Polityki Ekonomicznej oraz Katedra Gospodarki Przestrzennej i Administracji Samorządowej Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu, Jelenia Góra 2007, s. 253-259.

²³ B.-Å. Lundvall, S. Borrás, wyd. cyt.

sami globalizacji czy konkurencji oraz uwzględniać zasady i cechy gospodarki uczącej się, takie jak²⁴:

1) powiązanie technologii z paradygmatem organizacyjnym i metodami elastycznej produkcji;

2) dominacja technologii informacyjnych i telekomunikacyjnych (*information, computer, telecommunication*);

3) osiąganie przewag konkurencyjnych przez przedsiębiorstwa i regiony za pomocą innowacji traktowanych jako strategiczny sposób konkurowania;

4) postrzeganie innowacji jako społecznie i terytorialnie osadzonego procesu interakcyjnego rozwijającego się w korzystnym kontekście instytucjonalnym i kulturowym²⁵;

5) dominacja kapitału ludzkiego jako czynnika produkcji o najwyższym poziomie wzrostu;

6) zwiększenie liczby miejsc pracy w sektorach opartych na wiedzy;

7) polaryzacja na rynku pracy spowodowana umiejętnościami i wiedzą pracowników.

Jak wynika z najnowszych badań, niezwykle korzystnymi sposobami realizacji celów w ramach poszczególnych obszarów zainteresowań gospodarki uczącej się są takie m.in., jak: technologie informacyjne i telekomunikacyjne, kapitał ludzki, społeczny i kreatywny oraz sieci. Niewątpliwie, biorąc pod uwagę znaczenie sieci we współczesnych procesach integracji europejskiej, można powiedzieć, że jesteśmy świadkami integracji sieciowej (*network-led integration*). Unia Europejska tworzy warunki cieplarniane dla rozwoju sieci, zarówno formalnych, jak i nieformalnych. Tworzą się one zazwyczaj wokół specyficznych sektorów, polityk i problemów. „Sieć” stała się słowem-kluczem charakteryzującym proces decyzyjny w UE, a w szczególności proces wdrażania wielu polityk wspólnotowych, w tym polityki regionalnej.

Istnieją uwarunkowania, które stymulują rozwój sieci w gospodarce uczącej się. Im bardziej układ polityczno-instytucjonalny jest pluralistyczny oraz im wyraźniej oddzieleni są w nim aktorzy prywatni i publiczni, tym prawdopodobieństwo pojawienia się sieci jest większe. Powiązania horyzontalne łatwiej funkcjonują w ramach polityk skomplikowanych, których realizacja wymaga użycia wielu rzadkich zasobów i nie jest koordynowana wyłącznie na szczeblu centralnym. Powstawaniu sieci sprzyja sumowanie różnych, rozdrobnionych interesów, gdyż pomagają je porządkować. Ponadto sieci najlepiej rozwijają się w sektorach, w których rola Komisji Europejskiej jest większa, działania są rutynowe i należą do tzw. decyzji operacyjnych, a także nie są wysoce upolitycznione. Uważa się, że sama koordynacja współpracy i krótkotrwała kooperacja w zakresie intensyfikacji procesu uczenia się nie oznaczają jeszcze powstania organizacji sieciowej w gospodarce uczącej się. Dla

---

²⁴ B.-Å. Lundvall, *The Social Dimension...*, s. 7.

²⁵ Zob. szerzej R. Domański, *Gospodarka przestrzenna*, Wyd. PWN, Warszawa 2002.

wykreowania trwałej sieci ważne jest ukierunkowanie relacji między jej uczestnikami na realizację długotrwałych celów. Właśnie ta długotrwała perspektywa odróżnia relacje sieciowe od innych krótkotrwałych interakcji i sprzyja efektywnej realizacji priorytetów poszczególnych dziedzin polityki gospodarczej, w tym polityki regionalnej. Zgodnie jednak z zasadami polityki regionalnej, a przede wszystkim zasadą partnerstwa, można powiedzieć, iż ta forma współpracy i realizacji celów powinna rozwijać się w układzie zarówno pionowym, jak i poziomym. O ile w układzie pionowym, czyli pomiędzy szczeblami władzy, wymaga to zaistnienia odpowiednich warunków o charakterze organizacyjnym i instytucjonalnym, które łatwiej niż w przypadku czynników jakościowych (efektywnościowych) jest stworzyć w drodze odpowiednich przepisów, o tyle w układzie poziomym, czyli pomiędzy podmiotami społecznymi i prywatnymi, muszą dominować determinanty o charakterze „miękkim” (zwłaszcza w dobie kryzysu światowego), czyli takie jak: zaufanie, lojalność, otwartość, mobilność, elastyczność, innowacyjność, kreatywność. Stworzenie środowiska sprzyjającego rozwojowi takich czynników wymaga odpowiedniej infrastruktury intelektualnej, której poziom konkurencyjności w znacznej mierze zależy od stopnia rozwoju gospodarki uczącej się.

Sytuację tę zaobserwowała i opisała w jednym ze swoich artykułów w 1999 r. T.A. Börzel²⁶. Na przykładzie wspólnot autonomicznych Hiszpanii oraz landów Niemiec autorka skonstruowała model wewnątrz krajowej adaptacji instytucjonalnej pod wpływem europeizacji. Zidentyfikowała zmiany zachodzące wewnątrz państw w stosunkach władze centralne - władze subcentralne. Stwierdziła, że integracja europejska oddziałuje na układy wewnętrzne wszystkich państw w ten sam sposób, lecz może prowadzić do różnych efektów. Kierunek rozwoju sytuacji jest uzależniony od wielu uwarunkowań²⁷, związanych z wymogami i możliwościami stworzonymi przez legislację i instytucje wspólnotowe, a także od czynników wewnętrznych, jak konstytucja, stosunki z rządem centralnym, legitymizacja władzy, kapitał społeczny, ludzki i przedsiębiorczość oraz poziom implementacji zasad gospodarki uczącej się.

Puentując, należy stwierdzić, że skuteczna realizacja działań w ramach różnych obszarów i strategii polityki regionalnej (i nie tylko) wymaga zaangażowania wszystkich zainteresowanych podmiotów w proces uczenia się. Forma sieciowej współpracy pomiędzy tymi podmiotami niewątpliwie otwiera szersze perspektywy powodzenia w tym względzie. Tymczasem współpraca ta może być utrudniona ze względu na

---

²⁶ Zagadnienie luki organizacyjno-instytucjonalnej było poruszane także w pracy: H. Wallace, A.R. Young, *The Single Market: A New Approach to Policy*, [w:] *Policy-Making in the European Union*, red. H. Wallace, W. Wallace, Oxford University Press, Oxford 1996.

²⁷ Podobnie twierdzą: I. Bache, A. Marshall, *Europeanization and Domestic Change: A Governance Approach to Institutional Adaptation in Britain*, “Queen’s Papers on Europeanization” no. 5/2004; S. Ward, R. Williams, *From hierarchy to networks? Sub-central government and EU urban environment policy*, “Journal of Common Market Studies” 1997, vol. 35, no. 3; T. Conzelmann, *Networking and the politics of EU regional policy: lessons from North Rhine-Westphalia*, Nord-Pas de Calais and North West England, *Regional & Federal Studies* 1995, vol. 5, no. 2.

brak kompatybilności pomiędzy zasadami i regulacjami unijnymi a instytucjonalnymi strukturami w państwie członkowskim. W rezultacie powstaje tzw. luka organizacyjno-instytucjonalna (*policy gaps*) i zarazem pojawia się konieczność adaptacji do nowych warunków²⁸. Jednak luka ta może zostać istotnie zmniejszona, a negatywne skutki znacznie osłabione dzięki uwzględnieniu w działaniach zasad paradygmatu gospodarki uczącej się przez decydentów oraz społeczności lokalne i regionalne.

5. Podsumowanie

Współczesny świat zdominowany jest różnego rodzaju zmianami w gospodarce, które są efektem współzależności równocześnie występujących procesów, takich jak: rewolucja technologiczna, kształtowanie się gospodarki globalnej oraz zmiany paradygmatu rozwojowego związane z przechodzeniem od gospodarki przemysłowej do gospodarki uczącej się²⁹. Procesy te związane są z coraz większym scalaniem się gospodarek poszczególnych krajów, w których rola państwa systematycznie maleje przy równoczesnym wzroście znaczenia regionów i miast³⁰ (są one bardziej elastyczne w dostosowywaniu się do turbulentnego otoczenia). Prowadzi to bezpośrednio do zmian priorytetów polityki regionalnej oraz przekształceń w gospodarowaniu przestrzenią w tych jednostkach (a pośrednio do zmian w strukturze społeczno-gospodarczej miast-regionów), polegających na nadaniu procesom tam występującym charakteru nieliniowego (skokowego) w odróżnieniu od procesów wcześniej mających charakter ewolucyjny. Konsekwencją są bezpośredni wzrost i zaostrzenie się konkurencji poprzez powiększenie przestrzennego zakresu wymiany o te właśnie jednostki. Dodatkowo rosnący popyt na wysoko wykwalifikowaną kadrę pracowniczą, który powoduje konieczność podjęcia próby sprostania rosnącym wymaganiom, przyczynia się do powstania zjawiska polaryzacji na rynku pracy. Za przyczyny tego zjawiska uznać można procesy globalizacyjne, dominujące znaczenie zmian technologicznych oraz zmiany w zachowaniu firm, rozpatrywać zaś należy zarówno ich wpływ indywidualny, jak i łączne oddziaływanie na sytuację społeczno-gospodarczą regionu. Niezależnie jednak od charakteru przyczyn, konieczne jest utrzymanie bazy

---

²⁸ Sposoby tej adaptacji zależą od stopnia kontroli władz państwowych oraz od obowiązującej w danym państwie kultury instytucjonalnej (nieformalne poczucie zachowania odpowiedniego i nieodpowiedniego w danej formalnej strukturze). W zachowaniach władz regionalnych i lokalnych wyróżnia się strategię kooperacyjną i konfrontacyjną. Por.: T.A. Börzel, *Towards convergence in Europe? Institutional adaptation to Europeanization in Germany and Spain*, "Journal of Common Market Studies" 1999, vol. 37, no. 4.

²⁹ A. Olechnicka, *Rozwój regionalny w warunkach gospodarki informacyjnej*, Studia Regionalne i Lokalne 2000, nr 4(4), Wyd. Europejski Instytut Rozwoju Regionalnego i Lokalnego Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2000, s. 37.

³⁰ Z. Rykiel, *Globalizacja, unionizacja i regionalizacja polskiej przestrzeni*, Studia Regionalne i Lokalne 2000, nr 1(1) Wyd. Europejski Instytut Rozwoju Regionalnego i Lokalnego Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2000, s. 35.

społecznej dla uczącej się jednostki przestrzennej. To wyzwanie dla wspólnotowej polityki regionalnej w świetle koncepcji gospodarki uczącej się i jej usieciowienia oznacza zwracanie szczególnej uwagi na wzmacnianie zdolności uczenia się u grup wykazujących słabość w tym względzie, a następnie skuteczny klastering tych społeczności.

Literatura

- Asheim B., *Industrial districts as "learning regions"*, "European Planning Studies" 1996, nr 4.
- Bache I., Marshall A., *Europeanization and Domestic Change: a Governance Approach to Institutional Adaptation in Britain*, "Queen's Papers on Europeanization" 2004, no. 5.
- Bizon W., *E-learning w kontekście transferu wiedzy*, <http://ekonom.univ.gda.pl>, 02.08.2011r.
- Börzel T.A., *Towards convergence in Europe? Institutional adaptation to Europeanization in Germany and Spain*, "Journal of Common Market Studies" 1999, vol. 37, no. 4.
- Castells M., *Spoleczeństwo sieci*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 2008.
- Conzelmann T., *Networking and the politics of EU regional policy: lessons from North Rhine-Westphalia, Nord-Pas de Calais and North West England*, Regional & Federal Studies 1995, vol. 5, no. 2.
- Domański R., *Gospodarka przestrzenna*, Wyd. PWN, Warszawa 2002.
- Elementy teorii planowania przestrzennego*, red. K. Secomski, Wyd. PWN, Warszawa 1972.
- <http://www.equipement.gouv.fr/dau/cdu/datas/docs/ouvr8/chapl.htm>, 20.09.2010 r.
- Kelly K., *Out of Control: the Rise of Neo-biological Civilization*, Wyd. CA: Addison-Wesley, Menlo Park 1995.
- Klasik A., Kuźnik F., *Regiony uczące się w teorii i polityce rozwoju regionalnego*, [w:] *Region w gospodarce opartej na wiedzy*, red. A. Jewtuchowicz, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2007.
- Lawson C., Lorenz E., *Collective Learning, Tacit Knowledge and Regional Innovative Capacity*, "Regional Studies" 1999, t. 33, no. 4.
- Lundvall B.-Å., Borrás S., *Innovation Policy in the Globalizing Learning Economy – Summary*, <http://www.cordis.europa.eu>, 10.07.2011 r.
- Lundvall B.-Å., *Knowledge Management in the Learning Economy*, Danish Research Unit for Industrial Dynamics Working Paper Working Paper no. 06-6, 2006.
- Lundvall B.-Å., *The Social Dimension of The Learning Economy*, Danish Research Unit for Industrial Dynamics Working Paper no. 96-1, 1996.
- Lundvall B.-Å., *Why the New Economy is a Learning Economy?*, Danish Research Unit for Industrial Dynamics Working Paper no. 04-01, 2004.
- Miszczak K., *Dylematy rozwoju regionu ekonomicznego w świetle wyzwań XXI wieku*, Wyd. Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław 2012.
- Miszczak K., *Koncepcja gospodarki uczącej się według Bengt-Åke Lundvalla*, [w:] *Współczesne problemy polityki ekonomicznej*, Zeszyt Naukowy nr 4, red. J. Sokołowski i Z. Przybyła, Wyd. Katedra Gospodarki Przestrzennej, Ekonomii i Polityki Ekonomicznej oraz Katedra Gospodarki Przestrzennej i Administracji Samorządowej Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu, Jelenia Góra 2007.
- Nielsen P., Lundvall B.-Å., *Innovation, Learning Organizations and Industrial Relations*, Danish Research Unit for Industrial Dynamics Working Paper no. 03-07, 2003.
- Olechnicka A., *Rozwój regionalny w warunkach gospodarki informacyjnej*, Studia Regionalne i Lokalne 2000, nr 4(4), Wyd. Europejski Instytut Rozwoju Regionalnego i Lokalnego Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2000.

- Olejniczak K., *Apetyt na grona? Koncepcja gron oraz koncepcje bliskoznaczne w teorii i praktyce rozwoju regionalnego*, [w:] *Studia regionalne i lokalne* 2003, nr 2(12), Wyd. Europejski Instytut Rozwoju Regionalnego i Lokalnego Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2003.
- Parteka T., *Innowacyjne regiony. Kreatywne metropolie*, IV Sesja Parlamentu Hanzeatyckiego 14-16.06.2007, Hamburg www.hanse-parlament.eu/mediabig/542A.pdf, 28.09.2010r.
- Podstawy gospodarki przestrzennej – wybrane aspekty*, red. S. Korenik i J. Słodczyk, Wyd. Akademia Ekonomiczna im. Oskara Langego we Wrocławiu, Wrocław 2005.
- Rocheftort M., *Metropoles et fragmentation des espaces*, 1998,
- Roos J., *Jak prosperować w gospodarce wiedzy*, Dodatek Biznes Globalny, Puls Biznesu nr 41, 1999.
- Rykiel Z., *Globalizacja, unionizacja i regionalizacja polskiej przestrzeni*, [w:] *Studia regionalne i lokalne* nr 1(1)/2000, Wyd. Europejski Instytut Rozwoju Regionalnego i Lokalnego Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2000.
- Simmie J., *Innovation, Networks and Learning Regions?*, Jessica Kingsley, London 1997.
- Smetkowski M., Jałowicki B., Gorzelak G., *Obszary metropolitalne w Polsce: problemy rozwojowe i delimitacja*, Raporty i analizy EUROREG 1/2009, Wyd. Centrum Europejskich Studiów Regionalnych i Lokalnych EUROREG Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2008.
- Szul R., *Przestrzeń. Gospodarka. Państwo*, Wyd. Europejski Instytut Rozwoju Lokalnego i Regionalnego Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 1991.
- Thurow L., *The Future of Capitalism. How Today's Economic Forces Shape Tomorrow's World*, Nicholas Brealey Publishing, London 1996.
- Wallace H., Young A.R., *The Single Market: A New Approach to Policy*, [w:] *Policy-Making in the European Union*, red. H. Wallace, W. Wallace, Oxford University Press, Oxford 1996.
- Ward S., Williams R., *From hierarchy to networks? Sub-central government and EU urban environment policy*, "Journal of Common Market Studies" 1997, vol. 35, no. 3.
- Wilks S., Wright M., *Comparative Government – Industry Relations – Western Europe, the US and Japan*, Clarendon Press, Oxford 1989.

RULES OF LEARNING ECONOMY AND CHALLENGES FOR COMMUNITY REGIONAL POLICY

Summary: Features of learning economy and contemporary challenges for Community regional policy were briefly presented in the article. The author paid special attention to the specificity of learning cities-regions functioning in spatial economic networks. On the basis of chosen rules of learning process the areas and strategies used in Community regional policy were described.

Keywords: learning cities and learning regions, areas and strategies of Community regional policy.